

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14862258>

MINTAQA BARQAROR IQTISODIY TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING ASOSIY TAMOYILLARI VA ISTIQBOLLARI

Tursunova Aziza Xoshimovna

Muhammad Al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
Qarshi filiali “Logistika axborot texnologiyalari” kafedrası katta o‘qituvchisi,

Isomiddinov Ma’ruf Umid o‘g‘li

LAT kafedrası o‘qituvchisi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada mintaqah iqtisodiyotini davlat tomonidan tartibga solinishi uning tamoyillari, takomillashtirish usullari va mexanizmlari o‘rganilgan.*

***Abstract.** In this article, state regulation of the regional economy, its principles, improvement methods and mechanisms are studied.*

***Kalit so‘zlar:** mintaqa, mintaqaviy siyosat, mintaqa iqtisodiyoti, bozor, bojxona.*

Kirish. Mamlakatimizda barqaror va samarali iqtisodiyotni shakllantirish borasida amalga oshirib kelinayotgan islohotlar bugungi kunda o‘zining natijalarini namoyon etmoqda. Jumladan, qisqa vaqt ichida iqtisodiyotda chuqur tarkibiy o‘zgarishlarni amalga oshirish, aholi daromadlarining o‘shishini ta’minlash, samarali tashqi savdo hamda investitsiya jarayonlarini kuchaytirish, qishloq xo‘jaligini isloh qilish, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sohasini barqaror rivojlantirish, bank-moliya tizimi faoliyatini mustahkamlashda ahamiyatli yutuqlar qo‘lga kiritildi. O‘zbekistonning xalqaro iqtisodiy maydondagi nufuzi va mavqei sezilarli darajada va muntazam oshib bormoqda. Bunda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti

Sh.M.Mirziyoyev tomonidan ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish strategiyasining puxta ishlab chiqilganligi, iqtisodiy islohotlar maqsadi va vazifalari, amalga oshirish yo'llarining aniq va to'g'ri ko'rsatib berilganligi bosh maqsad yo'lidagi yutuq va marralarning salmoqli bo'lishiga imkon yaratdi.

Asosiy qism. Bozor iqtisodiyoti rivojlanib va takomillashib borayotgan sharoitda hududiy mutanosiblikni ta'minlash masalasi muhim iqtisodiy ahamiyat kasb etadi, bunda davlat mutanosiblikni ta'minlashda bevosita va bilosita ishtiroki zarur bo'ladi. Ma'lumki, iqtisodiyotni boshqarishning tartibga solish usulida davlat o'zining ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy mexanizmlari orqali mamlakatda hududiy mutanosiblikni ta'minlashda faol ishtirok etadi. Mazkur paragrafda davlatning hududiy mutanosiblikni ta'minlashning iqtisodiy mexanizmlariga alohida e'tibor qaratamiz. Davlatning hududiy mutanosiblikni ta'minlashida iqtisodiy mexanizmlari tarkibining asosida moliya siyosati yotadi. Chunki, moliya siyosati-bu davlatning muhim faoliyati hisoblanib, moliyaviy mablag'larni shakllantirish va mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini inobatga olgan xolda ularni taqsimlash va samarali foydalanishga qaratilgan iqtisodiy munosabatlarning yig'indisidir. Davlat mazkur munosabatlarni amalga oshirish jarayonida bevosita hududiy mutanosiblikni ta'minlashga alohida e'tibor qaratadi. Ta'kidlash joizki, davlatning moliyaviy siyosati mamlakatni iqtisodiy rivojlantirishni ko'zda tutadigan byudjet, soliq, bojxona va pul-kredit siyosatni o'zida mujassamalashtiradi. Mintaqaviy mutanosiblikni ta'minlashda moliya siyosatining asosiy yo'nalishi sifatida joylarda moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish, moliyaviy tizim sohalari o'rtasida qayta taqsimlash va nazoratni amalga oshirish bilan bog'liq moliyaviy munosabatlarni tashkil etishga qaratiladi.

Bundan tashqari, moliyaviy siyosatning asosiy yo'nalishi o'z maqsadiga ko'ra, byudjet, soliq, bojxona va pul-kredit siyosatlarini ham qamrab oladiki, bu davlatning o'z oldiga qo'ygan maqsad va vazifalarini to'laqonli amalga oshirilishiga bevosita yordam beradi. Jumladan, mamlakatda mintaqaviy mutanosiblikni ta'minlashda byudjet siyosatining asosiy yo'nalishlari sifatida byudjet tizimini moliyaviy

ta'minlash, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga shart-sharoitlar yaratish, jamiyat a'zolarining kam ta'minlangan qatlamini ijtimoiy himoyalash, mamlakatning moliyaviy barqarorligini qo'llab-quvvatlash kabi masalalarni o'z ichiga oladi. Mamlakatda iqtisodiyotning shunday bo'g'inlari mavjudki, ular umuman jamiyat uchun zarur, biroq, korxonalar, tashkilotlar, xususiy tadbirkorlarning moliyaviy holatiga ko'rsatadigan manfaatdorligi to'g'ridan-to'g'ri sezilmaydi. Bular asosan hududiy mutanosiblikni davlat tomonidan tartibga solish mexanizmiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillardan biri bo'lib ham hisoblanadi. Bularning tarkibiga mamlakatdagi infrastruktura ob'ektlari, xom-ashyo va energetika tarmoqlari, fundamental fanlar kiradi, ular odatda korxonalar, tashkilotlar va xususiy tadbirkorlarga moddiy foyda keltirmaydi, lekin davlat hisobidan qoplash muddati uzoq bo'lgan katta miqdordagi kapital qo'yilmalarni talab qiladi. Shuning uchun ular to'liq yoki qisman davlat ixtiyoriga beriladi va iqtisodiyotning davlat bo'g'inini tashkil etadi. O'tish davri iqtisodiyotida davlat mulkini yoppasiga keng ko'lamda xususiylashtirilishi natijasida davlat ulushi qat'iy qisqarishi, ma'lum jihatdan, bozor iqtisodiyotining bir shartidir. Biroq shunga qaramay, bu jarayonni uzoq muddatlilik hamda xalq xo'jaligini qayta qurishda, tutgan muhim o'rnini hamda davlat tomonidan hududiy mutanosiblikni ta'minlashning bir ulushi sifatida hisobga olgan holda bozor munosabatlari tarkib topgan mamlakatlardagiga qaraganda ayrim muammolar hal etilmay qolayapti.

Shu o'rinda shuni ta'kidlab o'tish joizki, ijtimoiy ne'matlarni ishlab chiqarish va uni taqsimlash davlat bo'g'inining asosiy vazifasi hisoblanadi. Ijtimoiy ne'matlar – bu aholining ma'lum bir guruhlariga yoki butun jamiyatga taqdim etiladigan tovar va xizmatlardan iboratdir. Ularni bo'laklarga bo'lib alohida shaxslarga sotish mumkin emas, chunki buning oqibatida biror bir salbiy oqibatlarning rivojlanib ketishi asosida ushbu ishlab chiqarilayotgan mahsulotlarning yoki xizmatlarning ichki bozordagi tanqisligi kelib chiqishi mumkin. Huquqiy tartib, davlat mudofaasi, atrof muhitni asrash, kommunal xizmatlar, ijtimoiy dasturlar va shu kabilar ham ular tarkibiga kiradi va davlat tomonidan hududiy mutanosiblikni ta'minlashda muhim ahamiyat

kasb etadi. Ijtimoiy ne'matlarda ijtimoiy dasturlar sezilarli o'rin tutadi. Davlat ularni amalga oshirish jarayonida aholiga bepul ta'lim, sog'liqni saqlash, kommunal va boshqa xizmatlarni ko'rsatadi. Bu xizmatlarning ko'pchiligi bo'linishi va bozor tizimi orqali to'liq taqsimlanishi mumkin, lekin jamiyat rivojlanishi uchun bo'lgan ahamiyatini ko'zda tutib, ularni davlat o'z zimmasiga oladi va hududiy mutanosiblikni ta'minlashda asosiy vosita sifatida qaraydi. Shu yo'l bilan davlat iqtisodiyotdagi resurslarni taqsimlanishini muvofiqlashtiradi va daromadlarni qayta taqsimlaydi.

Foydanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. –T.: "O'zbekiston" nashriyoti. 2021-y. –461 b.
2. <https://dtai.tsue.uz/index.php/dtai/article/view/v2i424>
3. Вебер, А., Хоутеллінг, Г., Кристаллер, В., Куклінський, А., & Робсон, П. Теоретико- методологічні основи регіоналістики.
4. Tursunova, A. X. (2025). IQTISODIY BARQARORLIK VA GLOBAL IQTISODIY O'SISH. SCHOLAR, 3(1), 59–62. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14784549>
5. Tursunova Aziza Xoshimovna, IQTISODIY BARQARORLIK VA GLOBAL IQTISODIY O'SISH.